

שמחתו וכמו שנאמר 'וגילו ברעדה', וכן מתוך היראה שהוא ע"י שמרגיש אור גילוי שכינתו ית' בקרב לבבו כמ"ש, בא לידי שמחה. ועל כן שותין יין המשמח לפנייה ולאחרייה. והכל הכנה לקבלת התורה, ובתורה גם כן שניהם שנקראת יראת ה' טהורה וגו' ופקודי ה' ישרים משמחי לב – שמוליד שמחה ויראה בלב... (מתוך 'עמלה של תורה' לר"צ הכהן, ד).

דף קי

ענין ההקפדה על זוגות, יש אומרים שהוא משום כח השניות שהוא רע, ולכך לא נאמר ביום השני 'כי טוב', ואמרו שבו נברא הגיהנם. וגם ברביעי נרמזה קללה (מארות חסר). וכן בשישי נתקלל האדם (עפ"י מהרש"א).

וזה לשון רבנו בחיי (שלחן של ארבע עמ' תפו במהדו' מוסה"ק תשמ"ז): וטעם איסור הזוגות, לפי שהכשפנים והמורכבים משתים שולטין על כל מי שאוכל ושותה זוגות. ועוד טעם אחר – להרחקת השניות שהם הנפרדים מכח האחד והזוגות מכח השניות, וכדי לקבוע בלב ענין אחדות והתרחק מאמונת השניות, כענין שכתוב ועם שונים על תתערב, וכן מן השניות ואילך – על כן אסרו הזוגות אפילו בדברים הנאכלים והנשתיים, כי ראויים הם הענינים הטבעיים להיותם אות וסימן לענינים הראויים, בשכבר ידעת כי הדעות האמתיות צריכות הן לפעולות.

ואתה רואה במעשה בראשית שלא נאמר 'כי טוב' בשני, ואמרינן בבראשית רבה כי בו נברא המחלוקת וגיהנם... ולכך נקרא 'יום שני' מלשון שני, כי האחד אין בו שני, הוא שכתוב כי אני ה' לא שנית. אך יום שני הוא תחלת שני, וממנו ואילך שני (נשצ"ל: שינו) הנבראים כלם הרצון...

ומה שאמר הכוץ לקראת אלקיך ישראל שהוא האחד, והוסיף 'ישראל' לפי שהם עם אחד מיוחד לא-ל אחד, שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ראוי לך שתכין עצמך ותכוון לקראת האחד, ושלא תאכל ותשתה זוגות כדי שלא תחשוב בלבך שניות'.

ע"ע בפירושו על התורה בראשית א, ד.

רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו: 'שלום' לטובה מצטרף לרעה לא מצטרף, אבל שיתא – יש בהן משום זוגות. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו 'ויחונך' – לטובה מצטרף לרעה לא מצטרף... אביי ורבה דאמרי תרוייהו... כתב רשב"ם, ככל שהדורות משתלשלים ובאים היו מקלים בזוגות ופוחתים והולכים.

וכתבו ראשונים (עתוס' יומא עז: וחולין קז: בית יוסף) שעתה אין חוששים לזוגות כלל.

[יש הרבה דברים שאסרו חכמים ז"ל מפני סכנת רוח רעה או שמזיקין... אפשר שמה שלא כתבו אותם הפוסקים הוא מפני שאין טבעי בני אדם שוים עתה כמו שהיו בימיהם, וזה יוכיח – שהרי כמה דברים אמרו בגמרא שיש בהם סכנה גדולה מאד, ומעולם לא שמענו ולא ראינו מי שינוק מהם... (יוסף אומץ' עמ' 348).

ודע כי ענין זה של רוח צרדא (ע' בחולין קה) הוא כמו ענין הזוגות, שברבוי הימים נתמעטה הסטרא-אחרא ונתבטל אותו מזיק השולט על זה' (בן יהודע שם). וע' גם בפירושו החיד"א לספר חסידים (תעז) 'ברית עולם'. ובעזרת כהן ו-ז].

ואולם מובא בשם החזו"ן-איש (ע' בסוף ספר טעמא דקרא) שהיה מקפיד על זוגות באכילת ביצים, והיה משייר

קצת, שהרי אמרו שתי ביצים ושתי אגוזים ושתי קישואים – הלכה למשה מסיני (ע"ע בפירוט רחב בספר שמירת הגוף והנפש פרק כח).

כמדומני מובא גם בשם החזו"א שהיה מקפיד גם על מה שאמרו להלן (קיב): 'מאן דמחזור לבושיה ולא נטיר ליה תמניא יומי והדר לבוש לה, בריין הנך כינים וקשין לדבר אחר'. וכן מובא דבר זה בשו"ע הגר"ו הלכות שמירת הגוף והנפש ט ובארצות החיים (ב,כ) למלבי"ם.

(ע"ב) 'שתי ביצים ושתי אגוזין ושתי קישואין ודבר אחר הלכה למשה מסיני...' יש אומרים: 'הלכה למשה מסיני' לאו דוקא, שכן ענין זה אינו בגדר ההלכות, אלא כלומר שדבר ברור הוא כהלכה (עפ"י מהר"צ חיות חגיגה ג: ותפארת ישראל יומא ב,ב ידים ד,ג. והעירו מלשון הערוך (שב') בשם גאון ומתשובות הגאונים שמשמע הלכה ממש. עפ"י אנצ. תלמודית כרך ט עמ' שע).

'כי הא דהוא גברא דגרשה לדביתהו (אזיל) אינסבה לחנואה, כל יומא הוה אזיל ושתי חמרא... אפיקתיה בזוגא...' מכאן הוכיח בתרומת הדשן (רמג) אודות ראובן שגירש את אשתו והלכה ונישאה לשמעון, ורגיל ראובן להיכנס לביתו של שמעון בשביל עסקיו עמו, ושוהה שם שעות ספורות – אין קפידא בדבר משום האיסור לדור עם גרושתו, שלא מציינו שאסרו חכמים אלא לדור בקרבתה בדירה של קביעות או שהם מתעסקים ביחד, האיש וגרושתו בעסק משותף, אך לא בכהאי גוונא. והרי בגמרא כאן מדובר שהיה אותו אדם נכנס לחנות ושוהה שם בכדי שתיית כמה כוסות. ומסתמא אין מדובר בעבריינין, שאם כן מה הוכיח התלמוד מכך שהזוק, שמא אותה עבירה גרמה לו [וכמו שאמרו לעיל שרבא לא חש לכך שרבא בר ליואי הזוק, כי אמר משום שהקשהו בשיעור ארע לו כן]. ואולם הבית-יוסף (אה"ע קיט) כתב שמסתבר לאסור. והראיה שהביא התרומת-הדשן מכאן – אינה מוכרחת [שיש לומר שמדובר בעבריינין. ומה שהוכיחו מכך שהזוק, זהו משום שבכל יום שהיה נזהר בזוגות לא ניווק ועתה שלא נזהר ניווק. ואף על פי שיש שם אנשים נוספים – אסור מפני שהיא מכירה ברמיוותיו. ט"ו].

והובאו שתי הדעות בהגהת הרמ"א שם ח. ודעת הט"ז שיש בדבר איסור גמור.

'כל שגמרו בידי אדם אין בהן משום זוגות. גמרו בידי שמים במילי מיני דמיכל – חיישינן. ואף היין נחשב 'גמרו בידי שמים' מפני שהוא נברא כנוס בתוך הענבים (תורי"ד).

דף קיא

'מאי תקנתיה אמר רב פפא נפתח בא-ל... לימא הכי 'שפך בוז על נדיבים...' כתבו התוס' (עפ"י שבועות טו): אף על פי שאסור להתרפאות בדברי תורה – להגן מותר. וכן כתבו שמותר להתרפאות בהם במקום סכנה (וכן נפסק בשלחן ערוך יו"ד קעט,ח). [ומדברי הרמב"ם (עכו"ם יא) משמע שאין חילוק בדבר. ע"ש].

וזו לשון הגרש"ה ואזנר שליט"א (בשו"ת שבט הלוי ח"ו קסב,ב):

'ואשר קבל מהגה"צ רבי יוסף נפתלי שטערן וצל"ה כי בעת צרה ר"ל, להניח דף מחידושי חת"ס זי"ע תחת מראשותיו של החולה, וכ"ת שאל מש"ס שבועות ט"ו ע"ב דמתרץ להגן שאני, וכאן הרי המקרה של חולה ממש או מקשה לילד –

וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש – אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו. ועל אלו נאמר זבחייהם כלהם אונים להם כל אכליו יטמאו כי לחמם לנפשם. ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם' (לשון הרמב"ם הל' יום טוב ו, יח). וכן נפסק בשלחן ערוך תקסט).

ר. א. רביעית של תורה – כיצד היא משתערת?

ב. האם ארבע כוסות מצוה אחת הן או כל אחת מצוה בפני עצמה היא?

א. רביעית הלוג של תורה, אמר רב חסדא: אצבעים (= רוחב שני אגודלים. 5 – 4 ס"מ) על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע.

יש משערים רביעית ב-86 סמ"ק (כן האריך בספר שיעורי תורה להגרא"ח נאה. וכן היה המנהג בירושלם ובספרד ובקהלות רבות). ויש אומרים: כ-150 סמ"ק (עפ"י צל"ח כאן; שו"ת חת"ס קכו; וכן האריך להוכיח בחזון איש ובספר שיעורין של תורה).

יש משערים ביניהם: 136 סמ"ק (הגר"י מרצבך); 123 סמ"ק (הגר"מ פינשטיין). ויש משערים [בדעת הרמב"ם, על פי ממצאים חדשים שנתגלו] שהרביעית היא כ-75 סמ"ק. וכן שב והורה הגר"ע יוסף שליט"א.

וכתב המשנה ברורה (רעא, יג ובבאה"ל) שנכון להחמיר בקידוש של כניסת שבת שעיקרו דאוריתא כפי הדעה המחמירה, אבל בשאר כוסות של ברכה אפשר להקל כמנהג העולם.

ב. רבינא אמר: כל אחת מן הכוסות מצוה בפני עצמה היא [ולכך אין חוששים לשתיית 'זוגות'].

א. נחלקו הראשונים האם מברכים ברכת הגפן על כל כוס וכוס, [כי כל אחת היא מצוה לעצמה וגם מפני שנאסר לשתות בינתים], וכן הוא מנהג האשכנזים, או אין מברכים אלא על הראשונה והשלישית – וכן מנהג הספרדים (ע"ע באריכות מנחת שלמה יח). וכן נחלקו לענין ברכה אחרונה. ולהלכה נקטו הפוסקים לברך רק לאחר הכוס הרביעית (או"ח תעד).

ב. נראה שאם אין לו יין לארבע כוסות, ישתה כמה כוסות שיש לו, שהרי כל כוס מצוה בפני עצמה היא (רש"ש).

דפים קט – קיב

רא. אלו כללים ועקרונות שמענו בסוגיא אודות שמירה ממזיקים ומפגעים רעים?

הזהירו חכמים על אכילת ושתיית זוגות, בדבר שגמרו בידי שמים, להוציא ככרות וקערות וכדומה – משום סכנת שדים וכד'. ואף על פי כן לא נמנעו מלתקן שתיית ארבע כוסות בליל פסח; אם מפני שהוא לילה המשומר ובא מן המזיקים (רב נחמן), או מפני שכוס של ברכה מצטרף לטובה ולא לרעה. (רבא. וכתבו התוס' שעולא חולק על כלל זה וסובר שמצטרף אף לרעה), או משום שכל כוס וכוס מצוה בפני עצמה היא (רבינא).

[מצינו ששעות זוגיות שעומד בהן מזל מאדים קשות הן, לפי שהזוגות הן רשות לשדים (עפ"י שבת קכט:)]. מדברי בעל הטורים (חיי שרה כד, לג) משמע שגם לענין שאר פגעים והיזקות, כוס של ברכה אינו משפיע לרעה.